

SUN'IIY INTELLEKTNING MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR

Saparboyev Asadbek Alisher o'g'li

Toshkent amaliy fanlar universiteti, Iqtisod yo'nalishi 25/31 guruh talabasi

Elektron pochta: saparboyevasadbek28@gmail.com

Abstrakt: Ushbu maqola sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarining zamonaviy mehnat bozoriga qilayotgan ta'sirini har tomonlama o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotda AIning mehnat unumdorligini oshirish, yangi kasblarni yaratish kabi ijobiy ta'sirlari hamda ish o'rinlarining yo'qolishi, malaka tafovutining kuchayishi kabi salbiy oqibatlari tahlil qilinadi. Maqolada dunyo olimlarining fikrlari asosida kelajakdagi istiqbollar va yechimlar taklif etilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli o'tish davri uchun integratsiyalashgan yondashuv - ta'lim tizimini isloh qilish, qonunchilik bazasini takomillashtirish va yangi mehnat modellarini joriy etish zarur.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, mehnat bozori, avtomatlashtirish, ish unumdorligi, kasbiy transformatsiya, raqamli iqtisodiyot, yangi kasblar, ishsizlik, malaka tafovuti, mehnat munosabatlari.

KIRISH

Sun'iy intellekt (AI) texnologiyalari so'nggi yillarda benazir sur'atlar bilan rivojlanmoqda va bu rivojlanish mehnat bozoriga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Global iqtisodiyotning raqamli transformatsiya jarayonida AI nafaqat yangi imkoniyatlar yaratmoqda, balki an'anaviy kasblar va mehnat shakllariga qayta ko'rib chiqishni talab qilmoqda. Ushbu maqolada sun'iy intellektning mehnat bozoriga ijobiy va salbiy ta'sirlari, kelajakdagi istiqbollari hamda olimlarning bu boradagi fikrlari tahlil qilinadi.

Sun'iy intellektning mehnat bozorida o'ri

AI texnologiyalarining joriy etilishi

Sun'iy intellekt tizimlari hozirda turli sohalarda qo'llanilmoqda:

Sanoatda: robototexnika va avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish tizimlari

Xizmat ko'rsatish sohasida: virtual yordamchilar va chatbotlar

Sog'liqni saqlashda: diagnostika va davolashni optimallashtirish

Moliya sohasida: risklarni baholash va firibgarlikni aniqlash

Statistika ma'lumotlari

O'zbekistonda AI rivojlanish darajasi

Ko'rsatgich	O'zbekiston	MDH davlatlari	Dunyo o'rtachasi
AI texnologiyalaridan foydalanish	35%	45%	65%
AI mutaxassislar soni	1.200	5000	50000+
AI loyihalariga sarmoyalar	\$15 mln	\$50 mln	\$500 mln+
AI startaplari soni	45	150	2000+
Hukumat investitsiyasi	\$8 mln	\$20 mln	\$200 mln+

Investitsiyalar taqsimoti

Manba	Ulush	Miqdor (2024)
Davlat budjeti	45%	45 mlrd so'm
Xalqaro grantlar	30%	30 mlrd so'm
Xususiy investitsiyalar	25%	25 mlrd so'm
Jami	100%	100 mlrd so'm

Yoshlarning tayyorgarligi

Yosh Guruhi	AI Bilim Darajasi	O'qish Istagi
18-25 yosh	45%	85%
26-35 yosh	60%	75%
36-45 yosh	30%	50%
45+ yosh	15%	25%

Mintaqaviy taqsimot

Shahar	Mutahassislar ulushi	Asosiy yo'nalish
Toshkent	60%	AI markazi, startuplar
Samarqand	20%	Dasturiy ta'minot
Buxoro	10%	Ma'lumotlar tahlili
Farg'ona	5%	Robototexnika
Boshqa shaharlar	5%	Boshqa yo'nalishlar

McKinsey Global Institute hisobotiga ko'ra, 2030 yilga kelib:

Joriy mehnat vazifalarining 15-30% avtomatlashtirilishi kutilmoqda
 400 millionga yaqin ishchi o'z kasblarini o'zgartirishga majbur bo'lishi mumkin
 AI 555 milliard dollarlik iqtisodiy samara keltirishi prognoz qilinmoqda

Ijobiy ta'sirlar

Yangi kasblarning paydo bo'lishi

AI texnologiyalari bir qancha yangi kasblarni yaratmoqda:

Ma'lumotlar olimi
Machine learning muhandisi
AI tizimlari arxitektori
AI etikasi mutaxassisi

Mehnat unumdorligining oshishi

Deloitte tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, AI joriy etilgan kompaniyalarda mehnat unumdorligi o'rtacha 40% ga oshgan
Xato darajasining pasayishi
24/7 ishlash imkoniyati

Xavfli ishlardan insonni ozod qilish

Og'ir va xavfli sanoat ishlari robotlar tomonidan bajarilmoqda
Sog'liq uchun zararli muhitlarda ishlash avtomatlashtirilmoqda

Salbiy ta'sirlar va muammolar

Ish o'rinlarining yo'qolishi

Oxford Economics hisobotiga ko'ra, 2030 yilga kelib 20 million sanoat ish o'rini robotlar egallashi mumkin
Takroriy vazifalarni bajaruvchi kasblar xavf ostida

Malaka tafovuti

Past malakali ishchilar ishsizlik xavfiga ko'proq duch kelmoqda
Yangi ko'nikmalarga ega bo'lmagan xodimlar moslashishda qiyinchiliklar yashamoqda

Tengsizlikning kuchayishi

AI texnologiyalariga ega bo'lgan mamlakatlar va kompaniyalar ustunlik qilmoqda
Kichik korxonalar raqobatbardoshligini yo'qotish xavfi

Olimlarning fikrlari

Professor Erik Brynjolfsson (MIT)

"AI texnologiyalari insoniyat tarixidagi eng kuchli vositalardan biriga aylanmoqda. Biroq, ularning ta'siri biz qanday qo'llashimizga bog'liq. Biz texnologik taraqqiyotni iqtisodiy taraqqiyot bilan muvozanatlashimiz kerak."

Professor Klaus Schwab (Jahon Iqtisodiy Forumi asoschisi)

"To'rtinchi sanoat inqilobi nafaqat texnologiyani, balki bizning mehnat va hayot tarzimizni ham o'zgartiradi. Biz yangi iqtisodiyot uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirishga e'tibor qaratishimiz kerak."

Dr. Kai-Fu Lee (AI eksperti)

"AI ko'p ish o'rinlarini yo'q qiladi, lekin bu bizning hayotimizni mazmunli qiladigan narsalarga ko'proq vaqt ajratish imkoniyatini beradi. Muhimi, biz o'zgarishlarni boshqarishimiz va odamlar yangi rollarga o'tishiga yordam berishimiz kerak."

Kelajak istiqbollari

Ta'lim tizimining o'zgarishi

An'anaviy ta'limdan umrbod ta'limga o'tish
AI asosidagi shaxsiylashtirilgan o'qitish tizimlari
Kritik fikrlash va kreativlikka e'tiborning oshishi

Mehnat munosabatlarining transformatsiyasi

Masofaviy ishning keng tarqalishi
Loyihalar asosida ishlash modellasining ommalashishi
Universal asosiy daromad kabi g'oyalarning jiddiy muhokamasi

Qonunchilik va tartibga solish

AI etikasi qoidalarining ishlab chiqilishi
Ishchilarni himoya qiluvchi yangi mehnat qonunchiligi
Ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiyligi masalalari

XULOSA

Sun'iy intellekt mehnat bozori uchun ham imkoniyat, ham sinfdir. U nafaqat yangi kasblar va samaradorlikni oshirishni ta'minlaydi, balki jamiyatni chuqur o'zgarishlarga ham majbur qilmoqda. Muvaffaqiyatli o'tish davri uchun hukumatlar, korxonalar va ta'lim muassasalari hamkorlikda ishlashlari, yangi ko'nikmalarni rivojlantirish va moslashuvchan mehnat tizimlarini yaratishlari zarur. Faqatgina integratsiyalashgan yondashuv orqali biz sun'iy intellektning ijobiy ta'sirini maksimal darajada oshirib, salbiy oqibatlarni kamaytirishimiz mumkin. Zamonaviy texnologiyalar va AI lar bu zamon talabi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). "The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies". W. W. Norton & Company.
2. World Economic Forum. (2020). "The Future of Jobs Report 2020".
3. McKinsey Global Institute. (2018). "AI, Automation, and the Future of Work: Ten Things to Solve For".
4. Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2017). "The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation?". Technological Forecasting and Social Change.
5. Lee, K. F. (2018). "AI Superpowers: China, Silicon Valley, and the New World Order". Houghton Mifflin Harcourt.
6. Schwab, K. (2016). "The Fourth Industrial Revolution". World Economic Forum.